

SERIA

MARIO
VARGAS
LLOSA

MARIO VARGAS LLOSA

VISUL CELTULUI

Traducere din spaniolă și note de
MARIN MĂLAICU-HONDRARI



HUMANITAS

BUCUREȘTI

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Mario Vargas Llosa
El sueño del celta
© Mario Vargas Llosa, 2010

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

ISBN 978-973-50-3007-0
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

*Pentru Álvaro, Gonzalo și Morgana.
Și pentru Josefina, Leandro, Ariadna,
Aitana, Isabella și Anaís.*

Fiecare dintre noi este, succesiv, nu *unul*,
ci mai mulți, iar aceste personalități suc-
cesive, hrănindu-se între ele, duc la cele
mai ciudate și uluitoare contraste.

José Enrique Rodó, *Motivos de Proteo*

CONGO

I

Când deschiseră ușa celulei, o rază de lumină și o adiere de vânt pătrunseră odată cu zgomotele din stradă, pe care zidurile de piatră nu le lăsau să intre, și Roger se trezi speriat. Clipind, confuz încă, încercând să se liniștească, văzu în ușă silueta șerifului. Cu obrazul căzut, mustața blondă și ochii mici și răutăcioși, îl privea cu o antipatie pe care niciodată nu încercase s-o disimuleze. Șeriful era unul dintre cei ce ar fi suferit dacă guvernul englez i-ar fi acceptat cererea de clemență.

— Vizită, șopti șeriful, fără să-și ia ochii de la el.

Frecându-și brațele, se ridică în picioare. Cât dormise? Una dintre pedepsele de la Pentonville Prison era să nu știi niciodată cât e ceasul. În închisoarea din Brixton și în Turnul Londrei, asculta cum clopotele marcau jumătățile de oră și orele fixe; aici, pereții groși nu lăsau să răzbată dangătul clopotelor de la bisericile din Caledonian Road, nici forfota târgului din Islington, iar gardienii pironiți la ușă îndeplineau cu strictețe ordinul de a nu scoate o vorbă. Șeriful îi puse cătușele și îi făcu semn să iasă primul. I-o fi aducând avocatul vreo veste bună? S-o fi întrunit guvernul și o fi luat vreo decizie? Poate că privirea șerifului, mai plină ca niciodată de dezgustul pe care i-l inspira, se datora faptului că îi comutaseră pedeapsa. Traversa lungul coridor din cărămidă roșie, cu pereții decolorați și înnegriți de mizerie, printre ușile metalice

ale celulelor. Tot la douăzeci sau douăzeci și cinci de pași, era câte o fereastră plasată foarte sus, prin care abia reușea să distingă o bucățică de cer cenușiu. De ce îi era atât de frig? Era iulie, toiu verii, gheața care îi înfiora pielea nu se explica.

Pătrunzând în strâmtul vorbitor, se întristă. Nu avocatul său, *maître* George Gavan Duffy, îl aștepta acolo, ci unul dintre asistenții acestuia, un tânăr blond, palid, cu pomeții proeminenți, îmbrăcat ca un fanfaron, pe care, în decursul celor patru zile de proces, îl văzuse ducându-le și aducându-le acte avocaților apărării. De ce *maître* Gavan Duffy își trimitea unul dintre asistenți, în loc să vină el în persoană?

Tânărul îi aruncă o privire rece. În ochi i se citeau furie și dezgust. Ce avea imbecilul ăsta? „Mă privește ca și cum aș fi o lighioană”, își zise Roger.

— Vreo veste?

Tânărul clătină din cap. Inspiră adânc înainte de a vorbi:

— În privința cererii de suspendare, trebuie să așteptăm întrunirea Consiliului de Miniștri, șopti sec, cu o grimasă care-l făcu să pară și mai palid decât până atunci.

Pe Roger îl irita prezența șerifului și a gardianului în micul vorbitor. Chiar dacă stăteau tăcuți și nemișcați, știa că erau atenți la tot ce se discuta. Asta îi apăsă pieptul și-l făcea să respire anevoie.

— Dar, ținând cont de ultimele evenimente, acum totul a devenit mai dificil, adăugă tânărul blond, clipind pentru prima dată, deschizând și închizând gura într-un mod exagerat.

— La Pentonville Prison știrile din afară nu ajung. Ce s-a întâmplat?

Și dacă Amiralitatea germană se hotărâse, în sfârșit, să atace Marea Britanie dinspre coasta Irlandei? Și dacă mult visata invazie avea loc chiar atunci și tunurile Kaiserului

îi răzbunau în acele momente pe patrioții irlandezi împușcați de englezi în timpul Revoltei din Săptămâna Patimilor? Dacă războiul luase o asemenea întorsătură, atunci planurile i se realizau, până la urmă.

— Acum e tot mai dificil, poate chiar imposibil să reușim, repetă asistentul. Era alb la față, abia stăpânindu-și indignarea și, sub pielea albicioasă, Roger îi ghicea oasele craniului. Simțea, în spate, rânjetul șerifului.

— Despre ce vorbiți? Domnul Gavan Duffy era optimist în privința cererii. Ce s-a întâmplat de și-a schimbat părerea?

— Jurnalul dumneavoastră, îngăimă tânărul, cu o nouă grimasă de scârbă. Vorbea mai încet și Roger se căznea să-l audă. L-a găsit Scotland Yard, în casa dumneavoastră din Ebury Street.

Făcu o pauză lungă, așteptând ca Roger să spună ceva. Dar, cum acesta amuțise, își dădu frâu liber indignării și zise strâmbându-se la el:

— Cum ați putut fi atât de nesăbuit, omul lui Dumnezeu?! Vorbea cu o lentoare care îi accentua furia. Cum ați putut scrie asemenea lucruri, omul lui Dumnezeu, și dacă tot le-ați scris, de ce nu v-ați luat elementara precauție de a le distruge înainte să vă apucați de conspirații împotriva Imperiului Britanic?!

„Băiețandru! ăsta mă insultă zicându-mi *omul lui Dumnezeu*“, se gândi Roger. Era un prost-crescut, un imberb efeminat, care-avea pe jumătate vârsta lui.

— Fragmente din jurnal circulă acum peste tot, adăugă asistentul fără să-l privească, ceva mai calm, chiar dacă părea în continuare scârbit. Din partea Amiralității, chiar reprezentantul ministrului, căpitanul de vas Reginald Hall, a distribuit copii la zeci de ziariști. Sunt peste tot în Londra. La Parlament, la Camera Lorzilor, în cluburile liberalilor și conservatorilor, în redacții, în biserici. În tot orașul nu se mai vorbește de altceva.

Roger nu zicea nimic. Nu se mișca. Avea, din nou, acea stranie senzație care pusese stăpânire pe el de mai multe ori în ultimele luni, începând cu dimineața cenușie și ploioasă din aprilie 1916 când, amortit de frig, fusese arestat între ruinele fortului McKenna, în sudul Irlandei: nu despre el era vorba, vorbeau despre altcineva, altcuiva i se întâmplau toate acele lucruri.

— Știu că viața dumneavoastră personală nu ne privește, nici pe mine, nici pe domnul Gavan Duffy, nici pe altcineva, adăugă tânărul asistent, forțându-se să-și potolească mânia din voce. E o chestiune strict profesională. Domnul Gavan Duffy a vrut să știți cum stau lucrurile. Și să vă prevină. Cererea de clemență ar putea fi compromisă. De dimineață, în câteva ziare au apărut proteste, zvonuri, bârfe despre conținutul jurnalului dumneavoastră. Opinia publică, favorabilă cererii de clemență, ar putea fi influențată. O simplă presupunere, bineînțeles. Domnul Gavan Duffy vă va ține la curent. Doriți să-i transmit vreun mesaj?

Prizonierul clătină din cap, cu o mișcare aproape imperceptibilă. Îndată, se întoarse către ușa vorbitorului. Șeriful cu fața dolofană îi făcu semn gardianului. Acesta trase zăvorul greu și ușa se deschise. Drumul înapoi până la celulă i se păru nesfârșit. Parcurgând lungul coridor cu pereții din cărămidă roșie înnegrită, avu senzația că în orice moment ar putea să cadă și să se prăbușească peste pietrele acelea umede, fără să se mai poată ridica. Ajuns la ușa metalică a celulei, își aminti: în ziua în care fusese adus la Pentonville Prison, șeriful îi zisese că toți deținuții care ocupaseră celula aceea, fără excepție, sfârșiseră pe eșafod.

— Voi putea face o baie astăzi? întrebă, înainte să intre.

Temnicerul obez dădu din cap că nu, privindu-l în ochi cu aceeași silă pe care Roger o văzuse și în privirea asistentului.

— Vei putea face baie doar în ziua execuției, zise șeriful, savurând fiecare cuvânt. Chiar și atunci, numai dacă e ultima ta dorință. În loc de baie, alții preferă o mâncare bună. Dezavantaj pentru domnul Ellis, căci, atunci când simt că li se strânge frânghia, fac pe ei. Și lasă locul plin de murdărie. Domnul Ellis e călăul, dacă nu știi.

Când simți că ușa s-a închis în urma lui, se întinse pe prici cu fața-n sus. Închise ochii. I-ar fi prins bine să simtă apa rece, acel șuvoi înfiorându-i pielea, până s-ar fi învinețit de frig. La Pentonville Prison, deținuții, cu excepția celor condamnați la moarte, aveau voie să facă baie o dată pe săptămână, un duș cu apă rece. Iar condițiile din celulă erau acceptabile. În schimb, își aminti, cutremurându-se, de mizeria de la închisoarea Brixton, unde se procopsise cu păduchi și purici, care mișunau în voie pe salteaua priciului și îi umpluseră de pișcături spatele, picioarele și brațele. Încerca să se gândească la asta, dar în minte îi apăreau, iar și iar, figura scârbită și vocea enervantă ale asistentului blond, îmbrăcat ca un filfizon, pe care-l trimisese *maître* Gavan Duffy, în loc să fi venit el în persoană să-i dea veștile proaste.

II

Despre faptul că se născuse pe 1 septembrie 1864, în Doyle's Cottage, Lawson Terrace, suburbia Sandycove din Dublin, nu-și mai amintea nimic, asta-i clar. Tatăl său, căpitanul Roger Casement, care condusese în India, timp de opt ani, regimentul al treilea de cavalerie ușoară, l-a făcut să creadă că adevărata sa obârșie era comitatul Antrim, în inima Ulsterului, din Irlanda protestantă și pro-britanică, unde descendenții familiei Casement se stabiliseră încă din secolul al XVIII-lea, și o bună parte din viață a crezut ceea ce îi spusese tatăl lui, chiar dacă știuse tot timpul că de fapt văzuse lumina zilei în capitala Irlandei.

La fel ca sora sa Agnes (Nina) și frații Charles și Tom, toți trei mai mari decât el, Roger a fost crescut și educat în spiritul anglican de la Church of Ireland, dar, încă dinainte să capete puterea de a judeca, intuise că atunci când venea vorba de religie familia lui nu se înțelegea atât de bine ca în alte probleme. Chiar și pentru un copil de câțiva ani, era imposibil să nu-și fi dat seama că, atunci când era împreună cu surorile ei și cu verișorii din Scoția, mama lui se comporta de parcă ar fi vrut să ascundă ceva. În adolescență, avea să descopere că, deși Anne Jephson se convertise la protestantism, ca să se mărite cu tatăl lui, pe ascuns continua să fie catolică („papistă“, ar fi zis căpitanul Casement), să se confeseze, să asculte slujba și să ia parte la comuniuni, iar cel mai mare secret era că el

însuși fusese botezat la catolici când împlinise patru ani, în timpul unei excursii pe care el și frații lui au făcut-o într-o vacanță împreună cu mama lor la Rhyl, în nordul Țării Galilor, unde aveau ceva rude din partea mamei.

În acei ani cât stătuse la Dublin sau în perioadele petrecute la Londra și Jersey, pe Roger nu-l interesa deloc religia, deși, ca să nu-l supere pe tatăl lui, participa cu respect la slujbă duminică, se ruga și cânta. Luase lecții de pian de la mama sa și vocea lui limpede și caldă stârnea aplauze la reuniunile de familie în care cânta vechi balade irlandeze. Ceea ce îl interesa cu adevărat pe Roger în acea vreme erau poveștile pe care căpitanul Casement, când era în toane bune, li le spunea lui și fraților lui. Povești din India și Afganistan, dar mai ales bătăliile sale cu afganii și cu šiiti. Acele nume și peisaje exotice, călătorii prin păduri și munți unde stăteau ascunse comori, fiare și jivine, sate străvechi cu obiceiuri ciudate, zei barbari – toate acestea îi aprindeau imaginația. Frații lui se plictiseau uneori, însă micuțul Roger putea sta ore și zile în șir să asculte aventurile tatălui său la granițele îndepărtate ale Imperiului.

După ce a învățat să citească, îi plăcea să se adâncească în istoriile despre marii navigatori, vikingii, englezii, portughezii și spaniolii care brăzdaseră mările planetei, spulberând mitul potrivit căruia, dacă apele mărilor atingeau o anumită temperatură, începeau să fiarbă și atunci se căscau prăpăstii și se iveau monștri ale căror fălci puteau înghiți un vapor întreg. Însă, dacă ar fi avut de ales între citit și ascultat, Roger ar fi ales oricând să asculte aventurile spuse de tatăl lui. Căpitanul Casement avea o voce caldă și povestea gesticulând, cu lux de amănunte, despre jungla din India sau despre stâncile de la Khyber Pass din Afganistan, unde compania lui de cavalerie ușoară fusese atacată o dată de un grup de fanatici, iar curajoșii soldați englezi îi înfruntaseră, mai întâi cu focuri de armă,

apoi cu baioneta și la sfârșit cu mâinile goale, obligându-i să se retragă învinși. Dar nu faptele de arme îi aprindeau imaginația micului Roger, ci călătoriile, i se părea fabulos să-ți croiești drum prin locuri necălcate de oamenii albi, să învingi obstacolele naturii, să-ți pui la încercare trupul. Tatăl lui era un om vesel, dar foarte sever și nu ezita să-și plesnească odraslele dacă se purtau urât, chiar și pe Nina, domnișoara, căci așa se pedepseau greșelile în armată și el ajunsese la concluzia că aceasta era singura pedeapsă eficientă.

Deși își admira tatăl, mama era cea pe care Roger o iubea cu adevărat, aceea femeie zveltă cu părul și ochii deschiși la culoare, ce părea că nu merge, ci plutește și ale cărei mâini, atât de suave, îl umpleau de fericire când se jucau cu părul lui sau îi mângâiau trupul în timp ce făcea baie. Să fi avut cinci, șase ani, când a învățat unul dintre primele lucruri, anume că putea să alerge în brațele mamei lui numai atunci când căpitanul nu era prin preajmă. Acesta, fidel tradiției puritane a familiei sale, nu permitea să fie răsfățați copiii, considerând că asta i-ar fi făcut vulnerabili în lupta pentru viață. În prezența tatălui, Roger se ținea departe de palida și delicata Anne Jephson. Dar atunci când căpitanul pleca să se întâlnească cu prietenii lui la club ori când ieșea la plimbare copilul alerga în brațele ei și ea îl acoperea de sărutări și mângâieri. „Pe Roger îl iubești mai mult decât pe noi”, se plâneau uneori Charles, Nina și Tom. Însă mama lor îi asigura că nu, îi iubește pe toți la fel de mult, numai că Roger era foarte mic și avea nevoie de mai multă atenție și dragoste decât cei mari.

Când mama lui a murit, în 1873, Roger avea nouă ani. Învățase să înoate și câștiga toate competițiile cu cei de vârsta lui și nu numai. Spre deosebire de Nina, Charles și Tom, el nu a vărsat nici măcar o lacrimă pentru Anne

Jephson, nici la priveghi, nici la înmormântare. În acele zile sumbre, casa familiei Casement s-a transformat într-o capelă funerară, iar oamenii, îndoliați, vorbeau în șoaptă, cu fețe triste, și îi îmbrățișau pe căpitan și pe cei patru copii, adresându-le condoleanțe. Multe zile, nu a putut rosti nici un cuvânt, de parcă ar fi rămas mut. La întrebări răspundea cu mișcări din cap sau printr-un gest al mâinii și stătea sobru, abătut, cu privirea pierdută, chiar și noaptea, în camera lui, pe întuneric, fără să poată dormi. Începând de atunci, figura mamei lui îi apărea din când în când în vis, surâzătoare, chemându-l în brațele ei, acolo unde el se cuibărea, simțindu-se la adăpost și fericit. Când acele degete fine îi mângâiau părul, spatele și obrații, avea senzația că nimic rău nu i se putea întâmpla pe lume.

Frații săi și-au revenit repede. Roger de asemenea, cel puțin în aparență. Chiar dacă reîncepuse să vorbească, nu pomenea niciodată de mama lui. Iar dacă vreo rudă aducea vorba, amuțea și se închidea în muțenia lui până când se discuta despre altceva. În nopțile de nesomn, întrezărea în beznă chipul nefericitei Anne Jephson, privindu-l cu tristețe.

În schimb căpitanul Roger Casement nici nu și-a revenit, nici nu a mai fost același om. Pe cei patru copii i-a uimit cât de mult suferea tatăl lor după dispariția soției, pentru că, nefiind el un om exuberant, nu-l văzuseră niciodată să fie tandru cu mama lor. El, atât de elegant de obicei, acum umbla neîngrijit, neras, încruntat, privindu-și acuzator copiii, de parcă ei erau de vină pentru că rămăsese văduv. La puțin timp după moartea Annei, se hotărî să plece din Dublin și își trimise cei patru copii în Ulster, la Magherintemple House, în casa unor rude, unde, începând de atunci, un străunchi din partea tatălui, John Casement, și soția lui, Charlotte, au avut grijă de ei. Tatăl lor, de parcă ar fi vrut să scape de ei, a ales să trăiască

la patruzeci de kilometri depărtare, la Adair Arms Hotel din Ballymena, unde, după cum străunchiul John lăsa uneori să se înțeleagă, căpitanul, „aproape nebun de singurătate și durere“, își dedica spiritismului zilele și nopțile, încercând să comunice, prin intermediul mediumilor, al cărților de tarot și al globurilor de cristal, cu soția sa moartă.

De atunci, Roger și-a văzut tatăl tot mai rar și niciodată nu l-a mai auzit să povestească despre India și Afganistan. Căpitanul Roger Casement a murit de tuberculoză în 1876, la trei ani după soția sa. Roger tocmai împlinea doisprezece ani. La Ballymena Diocesan School, unde a învățat trei ani, a fost un elev neatent, care lua note bunele în general, dar se evidenția la latină, franceză și istorie antică. Scria poezii, părea întotdeauna închis în sine și devora cărți despre călătorii în Africa și în Extremul Orient. Dintre sporturi, prefera înotul. Invitat de un coleg de clasă, își petrecea mereu sfârșitul de săptămână la castelul Galgorm, al familiei Young. Dar acolo Roger nu stătea mult în compania colegului său, ci își petrecea timpul cu Rose Maud Young, frumoasă, cultă și scriitoare, care străbătea satele de pescari și țărani din Antrim și aduna poeme, legende și cântece gaelice. De la ea a auzit pentru prima dată despre fabuloasele lupte din mitologia irlandeză. Castelul era din piatră neagră, cu turnuri, însemne heraldice, șeminee și fațadă de catedrală, și fusese construit în secolul al XVII-lea de către Alexander Colville, al cărui portret atârna în hol, un teolog cu chip diabolic, despre care prin Ballymena se spunea că făcuse pact cu diavolul și că fantoma lui bântuia acele locuri. În unele nopți cu lună, tremurând, Roger și-a făcut curaj și a căutat fantoma prin coridoare ascunse și încăperi goale, dar niciodată nu a întâlnit-o.

Au trecut mulți ani până să se simtă comod în casa strămoșească a familiei Casement, Magherintemple House,

numită înainte Churchfield, pe când era casa parohiei anglicane din Culfeightrin. În cei șase ani petrecuți alături de străunchiul John și strămătușa Charlotte, împreună cu alte rude din partea tatălui, până la cincisprezece ani, mai mereu s-a simțit străin în casa aceea impozantă din piatră cenușie, cu trei etaje, cu turnuri înalte și ziduri acoperite de iederă, cu tavane în stil gotic și draperii ce dădeau impresia că ascund fantome. Vastele încăperi, lungile coridoare și scările cu balustrade de lemn uzate și cu trepte scârțâitoare îl făceau să se simtă și mai singur. În schimb, se bucura de aerul curat, printre ulmii viguroși, paltinii și piersicii care înfruntau furtunile și printre colinele blânde, pline de vaci și de oi, de unde se vedeau satul Ballycastle, marea, valurile izbindu-se de promontoriu și întorcându-se către insula Rathlin, iar în zilele senine se zărea până și încețoșata siluetă a Scoției. Umbla des prin Cushendun și Cushendall, satele vecine ce păreau decorul vechilor legende irlandeze, și prin cele nouă *glens*¹ ale Irlandei de Nord, acele văi înguste, împrejmuite de coline și versanți stâncoși pe deasupra cărora vulturii planau în cerc, oferind un spectacol care-l făcea să se simtă curajos și exaltat. Cel mai mult îi plăcea să se plimbe prin acele locuri aspre, unde țărani la fel de bătrâni ca peisajul vorbeau între ei în irlandeza veche, stârnind glumele răutăcioase ale străunchiului său și ale prietenilor lui. Nici Charles, nici Tom nu îi împărtășeau entuziasmul pentru viața la țară, pentru drumețiile pe câmp ori pentru escaladele pe coamele abrupte din Antrim; în schimb Nina, da, și de aceea, chiar dacă era cu opt ani mai mare decât el, a fost preferata lui și mereu s-au înțeles bine. Împreună au mers de mai multe ori până la golful Murlough, la plaja de lângă Glenshesk presărată cu pietre negre, a cărei amintire avea să-l însoțească toată viața, devenind locul la care

1. În lb. engleză, în original.

se referea mereu, în scrisorile către familie, numindu-l „acel colț de paradis”.

Dar încă și mai mult decât plimbările pe câmp lui Roger îi plăceau vacanțele de vară. Și le petrecea la Liverpool, la mătușa Grace, soră cu mama lui, în a cărei casă se simțea bine primit și iubit, atât de *aunt* Grace, cât și de soțul ei, unchiul Edward Bannister. Acesta străbătuse o mare parte a lumii și făcea călătorii de afaceri în Africa. Era angajatul flotei comerciale Elder Dempster Line, ce transporta mărfuri și pasageri între Marea Britanie și Africa Occidentală. Verișorii lui, copiii mătușii Grace și ai unchiului Edward, au fost mai buni tovarăși de joacă decât frații lui, mai ales verișoara sa Gertrude Bannister, Gee, cu care se înțelesese foarte bine încă de pe când era mic. Erau atât de uniți, încât Nina glumea uneori zicând: „Voi o să vă căsătoriți până la urmă.” Gee râdea, dar Roger se înroșea tot și bolborosea cu privirea în pământ: „Ce tâmpenii spui!”

Când se afla la Liverpool, la verișorii lui, Roger își învingea uneori timiditatea și îl descosea pe unchiul Edward cu privire la Africa, un continent a cărui simplă menționare îl făcea să-și închipuie păduri, animale sălbatice, aventuri și bărbați destoinici. Datorită unchiului Edward auzi pentru prima dată de doctorul David Livingstone, medic și evanghelist scoțian care explora de ani buni continentul african, străbătea râuri ca Zambezi și Shire, dădea nume munților și altor locuri necunoscute și creștina triburi de sălbatici. Fusesse primul european care traversase Africa dintr-o parte în cealaltă și străbătuse primul deșertul Kalahari, devenind astfel cel mai popular erou al Imperiului Britanic. Roger îl visa, citea broșurile în care erau descrise faptele lui și jinduia să ia parte la expedițiile sale, să înfrunte pericolele alături de el și să-l ajute să le ducă religia creștină acelor păgâni aflați încă în Epoca de Piatră.

Cuprins

CONGO / 11

AMAZONIA / 137

IRLANDA / 341